

ĐẠO PHẬT VÀ KINH DOANH

Thưa toàn thể quý vị! Xin được gọi chung là như vậy, vì mọi người ở đây có người lớn tuổi, người trung niên, người trẻ. Và để buổi nói chuyện ban đầu của chúng ta có thể diễn ra một cách thân mật, xin được nói về cách xưng hô. Tôi sẽ dùng chữ “tôi” để trao đổi với tất cả mọi người. Nếu mọi người là Phật tử thuần túy thì cách xưng hô sẽ khác, còn ở đây được biết quý vị đến từ những địa hạt, hoạt động khác nhau, đặc biệt là về thương trường, cho nên xin được xưng hô như vừa trình bày xong.

Thứ hai, thể theo yêu cầu của anh Tuệ Đăng về vấn đề các quy định trong Năm giới. Riêng tôi có cách hiểu khác một chút về Năm giới trong đạo Phật. Sau này khi tôi trải nghiệm tìm hiểu, tôi mới biết đó không phải là những điều cấm. Giới là điều cấm, tức là hạn chế hành vi, không nên làm việc này, không nên làm việc kia; còn tôi hiểu năm nội dung đó là các nguyên tắc sống, gọi là “Năm nguyên tắc sống lành mạnh”.

Nguyên tắc thứ nhất: Không sát sanh.

Đây là nguyên tắc cần được học hiểu về sự sống, để có thái độ tôn trọng và bảo vệ sự sống.

Nguyên tắc thứ hai: Không trộm cắp.

Khi chúng ta chưa hiểu về sở hữu, quyền sở hữu cho nên cần phải học hiểu về điều này, để tôn trọng và bảo vệ quyền sở hữu của mọi thành phần trong xã hội như: cá nhân, tập thể, cộng đồng.

Nguyên tắc thứ ba: Không tà hạnh.

Nguyên tắc này là học hiểu về hôn nhân, để có ý thức bảo vệ, tôn trọng hôn nhân mà xã hội đã quy ước. Ở đây là ý thức trách nhiệm của các thành viên trong vấn đề này, trong hợp đồng hôn nhân này, để chung sống với nhau trọn đời.

Nguyên tắc thứ tư: Không nói dối.

Đây là học hiểu về nguyên tắc truyền đạt thông tin thông qua các phương tiện ngôn ngữ, chữ viết, ký hiệu, dấu hiệu,... phải dựa trên nền tảng không lừa dối, tôn trọng sự thật và quan tâm đến người khác; cũng như khéo léo khi truyền đạt thông tin để đạt được mục đích mà không làm tổn thương người khác.

Nguyên tắc thứ năm: Không uống rượu và các chất say.

Đây là học hiểu về giá trị của sáng suốt và sức khỏe, từ đó chúng ta bảo vệ sức khỏe và sự sáng suốt của mình bằng cách không đưa vào cơ thể, không sử dụng những chất gây say nghiện, có tác dụng hướng thần hoặc làm nô lệ của các thứ say nghiện.

Năm giới của đạo Phật được hiểu lâu nay như là điều cấm, nhưng tôi hiểu chúng là những nguyên tắc sống lành mạnh. Những điều này cũng mang lợi ích cho tất cả mọi người, khi chúng ta sinh hoạt trong một cộng đồng. Quý vị có đồng ý vậy không? Đó là Năm nguyên tắc mà chúng ta cần cùng nhau thực hành trong sinh hoạt chung.

Như anh Tuệ Đăng có giới thiệu, chủ đề chính hôm nay giao lưu giữa mọi người với nhau là **“Phật giáo, đạo Phật với kinh doanh”**. Đây cũng là một trong những chủ đề mang tính thời đại, như là: Phật giáo với khoa học, Phật giáo với vấn đề bất công xã hội,... và khá nhiều các đề tài về thảo luận xã hội học hoặc tôn giáo học, thường được đưa ra để bàn thảo, xem xét góc nhìn của Phật giáo trên vấn đề này. Trong đó, riêng chủ đề về Phật giáo và kinh doanh, thực sự là một trong những quan tâm hàng đầu của giới Phật tử hoạt động trong lĩnh vực này. Chúng tôi, tạm gọi là những người có một vị trí trong tổ chức Phật giáo Việt Nam và cộng đồng quốc tế, nhưng ở đây tôi không trình bày quan điểm riêng cá nhân của mình, mà tất cả đều dựa vào những lời dạy của đức Phật liên hệ đến vấn đề mà chúng ta cần trao đổi. Trước khi đi vào nội dung đề tài, xin được nói qua một chút như là lời dẫn cho công việc.

Xã hội Việt Nam chúng ta vào những thế kỷ trước, dưới chế độ của vua chúa trung ương tập quyền,

chịu ảnh hưởng rất lớn từ văn hóa Trung Quốc do đã trải qua nhiều trăm năm hoặc ngàn năm bị đô hộ và chịu tác động nhiều mặt, cho nên đã xuất hiện thứ bậc giai tầng trong xã hội do người ta sắp xếp, đó là: sĩ, nông, công, thương. Trong đó thương nhân - ngành nghề buôn bán, kinh doanh trao đổi hàng hóa, được liệt vào thứ hạng thấp của xã hội. Xã hội xưa về nguyên tắc không tôn trọng thương nhân. Đó là quan điểm của Nho giáo. Nhưng trên thực tế tại Trung Quốc và Việt Nam, trong một số triều đại cụ thể, vai trò của một số nhà buôn có tác động khá lớn đối với triều đình, mặc dù quan niệm xã hội xem thường người buôn bán kinh doanh. Nhưng bước qua xã hội hiện đại ngày nay, với những tiếp cận của văn minh Tây phương và trào lưu xem trọng sự trao đổi hàng hóa, kinh doanh dưới các hình thức khác nhau; đặc biệt sau giai đoạn bùng nổ của khoa học về các phương pháp, phương tiện sản xuất, thì nhu cầu trao đổi hàng hóa, đưa hàng hóa đi nhiều nơi, đến nhiều người, nhiều vùng quốc gia khác nhau, thậm chí cả hành tinh này đều được hưởng thụ tất cả sản phẩm mà trí tuệ nhân loại có thể làm ra. Đây là nền tảng để công việc kinh doanh bây giờ trở thành một trong những ngành nghề được xem là quan trọng nhất trong xã hội, chứ không còn là một ngành nghề thứ yếu nữa. Đặc biệt những xã hội, quốc gia nào xem trọng về kinh doanh, xem trọng giới thương nhân, biết sử dụng họ, biết đưa họ vào đúng vị trí, tạo điều kiện cho

họ phát triển, thì đất nước ấy thường sẽ phát triển vượt trội hơn những quốc gia khác. Chúng ta biết trong các chủng tộc ở Tây phương, thì tộc người Do Thái là giỏi về buôn bán nhất. Hầu hết ở các quốc gia Âu Mỹ, đứng sau tầng lớp thống trị, thì giới tinh hoa giàu có của đất nước đó chính là những nhà buôn người Do Thái. Do truyền thống buôn bán giỏi và đặc biệt cực kỳ bén nhạy của họ đối với thị trường, họ mau chóng trở thành những nhà lãnh đạo, quản lý tốt. Những quốc gia nào làm về nông nghiệp, làm về sản xuất trực tiếp, không chú trọng đến trao đổi hàng hóa kinh doanh và các phương thức để phát triển, thì thường đi sau những nước khác. Đời sống quốc gia đó có thể bình yên hơn, ít sóng gió hơn, nhưng sự phát triển hầu như không thể theo kịp các quốc gia biết xem trọng kinh doanh, trao đổi hàng hóa do họ có kinh nghiệm về cách quản lý, cách điều hành thiết thực, hiệu quả và có tác dụng lớn hơn.

Thông qua cuộc đời đức Phật, chúng ta được biết về các đệ tử đến với đạo Phật thuộc các tầng lớp xã hội khác nhau trong một số bài kinh mà đức Phật để lại, cho chúng ta thấy rõ quan điểm của đức Phật nói riêng và đạo Phật nói chung đối với vấn đề kinh doanh và ngành nghề này như thế nào.

Con đường thực hành theo lời dạy của đức Phật, để có đời sống thanh thoát, an lạc ngay hiện tại đó là Bát Chánh đạo, trong đó có một thành tố quan trọng

gọi là Chánh mạng. Chánh mạng có nghĩa là mưu sinh, nuôi mạng bằng một nghề nghiệp một cách chân chính, không tổn hại mình, không tổn hại người.

Trong Chánh mạng, không có nghề nào là cao quý, nghề nào là thấp hèn. Nhưng cần phân định rõ những ngành nghề nào là tổn hại cho người, cho vật, cho cộng đồng xã hội thì chắc chắn nghề đó không nên làm. Ví dụ như nghề sản xuất vũ khí để cung cấp công cụ giết chóc, làm hại người; sản xuất và kinh doanh thuốc độc; buôn bán nô lệ từ con vật cho đến con người; hoặc những ngành nghề sử dụng xảo thuật, xảo biện, không phải tự mình sản xuất ra, mà bằng cách đánh tráo những khái niệm để trục lợi cho mình,... thì những nghề đó chắc chắn không phải là chân thật. Đức Phật không nêu ra cụ thể nghề nào, nhưng chỉ khuyên giới tại gia cư sĩ Phật tử không nên làm nghề nào tổn hại cho mình, cho người, vì hậu quả xấu không những ở đời này mà còn cho đời sau. Cơ bản triết lý về hành động của đạo Phật là dựa trên nhận thức và hành vi. Nếu nhận thức đúng, nhận thức mang lại lợi ích tốt đẹp, thì thường gọi là thiện nghiệp - hành vi tốt. Còn ngược lại, nếu một hành vi làm tổn hại người khác, đem đau khổ cho người khác, chúng sinh khác hoặc cả hai (mình và người), thì gọi là hành vi bất thiện, hành vi xấu ác. Phật tử nên tránh, không nên làm.

Trong bài kinh Hạnh Phúc, có một đoạn kệ ngôn đức Phật nói thế này: *“Đa văn, nghề nghiệp giới.*

Khéo huấn luyện, học tập. Nói những lời chân chất. Đó là các hành vi đem đến hạnh phúc”. Dựa trên câu này, chúng ta có thể triển khai ra để hiểu lời dạy của đức Phật đối với vấn đề kinh doanh như thế nào.

Thứ nhất: “Đa văn, nghề nghiệp giỏi.”

Không kể một ngành nghề nào cụ thể, nhưng ai cũng phải có ít nhất một nghề để mưu sinh. Nói như ông cha chúng ta: “Nhất nghệ tinh, nhất thân vinh”, tức là giỏi một nghề, tinh chuyên một nghề thì cả đời có thể nương thân hoặc làm giàu, cũng như có những thành quả tốt đẹp từ nghề đó, ở cả nghĩa bóng lẫn nghĩa đen. Nghĩa bóng của nó là địa vị xã hội, tiếng khen, sự trọng vọng của mọi người và gặt hái của cải vật chất do lĩnh vực công việc mình giỏi mang đến. Trong trường hợp này, rõ ràng kinh doanh là một nghề đòi hỏi chúng ta *phải có hiểu biết nhiều*. Đặc biệt trong thời đại này, nếu không thấu hiểu thị trường thì chắc chắn sản phẩm chúng ta đưa ra không đúng lúc hoặc không đúng yêu cầu, sẽ bị trả lại. Hậu quả là gì? Lỗ vốn hoặc mất vốn và mất thị trường. Cho nên chữ “đa văn” nghĩa là nghe nhiều, hiểu nhiều, tiếp cận nhiều thông tin, có nhiều hiểu biết đủ để xử lí công việc, điều đó rất cần thiết đối với người làm về lĩnh vực này.

Những ngành nghề khác trong một số trường hợp có thể chậm chạp, riêng đối với kinh doanh, nếu tiếp cận thị trường không kịp, không đúng, không đầy đủ hoặc

sai sót trong quá trình phân tích dữ liệu, thì chắc chắn người kinh doanh sẽ khó có được thành công. Do đó, khi có nhiều kiến thức, hiểu biết về ngành nghề của mình và không dừng lại, thỏa mãn ở bất kỳ một giai đoạn nào nếu mình muốn phát triển, thì chắc chắn một thương nhân bằng mọi cách, luôn luôn cập nhật các kiến thức mới và đặc biệt là những phương thức mới để có thể mở rộng ngành nghề, mở rộng trao đổi hàng hóa, hoặc là tiếp cận được với thị trường nhiều hơn. Chắc chắn không có nhà kinh doanh nào khi đứng ra buôn bán làm ăn mà có thể bằng lòng với một thị trường nhỏ bé, một số đối tượng vừa phải. Hầu như vị doanh nhân nào cũng có mơ ước, mong muốn thị trường càng ngày càng mở rộng, sản phẩm càng có nhiều và người ta quan tâm đến sản phẩm của mình, mua nhiều hơn. Vậy “đa văn, nghề nghiệp giỏi” là một trong những yếu tố cần thiết của mọi ngành nghề; và riêng ngành nghề kinh doanh thì nó rất là rõ ràng và cụ thể.

Không chỉ riêng việc kinh doanh, mà việc trau dồi kỹ năng và mở rộng vốn kiến thức của mình về nhiều mặt như tâm lý xã hội, tình hình khí hậu từng nơi, văn hóa của từng vùng miền,... người kinh doanh đều cần phải biết. Mình đến một vùng đất khác để làm ăn, cũng phải biết cách ứng xử của người ta như thế nào. Vi phạm vào những nguyên tắc ứng xử là mình thất bại. Không biết văn hóa ở đó là cái gì, không biết tôn trọng văn hóa bản địa, vùng miền và mình lỡ xúc phạm đến, thì mình không có đường quay về. Đối với

những phát kiến mới của khoa học xã hội nếu không tiếp cận được để hỗ trợ cho sản phẩm, lĩnh vực của chúng ta, thì cũng dễ dàng đi đến thất bại.

Thứ hai: “*Khéo huấn luyện, học tập.*”

Câu thứ hai bổ sung cho câu thứ nhất. Muốn đa văn, muốn tinh chuyên nghề nghiệp, thì nhất thiết phải rèn luyện, huấn luyện thường xuyên. Bản thân người bắt đầu khởi nghiệp đã phải có nhiều kiến thức, nhiều trải nghiệm và có tầm nhìn để phát triển. Người đó cũng có trách nhiệm đào tạo đội ngũ kế thừa, truyền đạt hiểu biết, kinh nghiệm của mình từ thành công đến thất bại. Vì chắc chắn trong kinh doanh làm ăn, khó lòng mà chúng ta có thể có một chuỗi dài những ngày toàn thắng; thỉnh thoảng sẽ có những chướng ngại, những khó khăn. Vậy thì hãy học cách không bao giờ ngã gục trước mọi biến động thay đổi, và học cách đứng lên từ thất bại. Như ông cha chúng ta có câu: “Thất bại là mẹ thành công”, đó là bài học rất lớn cho giới kinh doanh. Như vậy rèn luyện, huấn luyện và học tập là điều kiện ắt có và đủ, để chúng ta có thể có được đa văn, có được nghề nghiệp tinh chuyên.

Thứ ba: “*Nói những lời chân chất.*”

Yếu tố thứ ba, yếu tố cốt lõi của việc kinh doanh lâu dài, đó là tạo được sự tin cậy, tín nhiệm từ đối tác khách hàng. Muốn đạt được sự tín nhiệm, tin cậy của họ thì nền tảng của nó là gì?

“Nói những lời chân chất” như đức Phật đã dạy, tức là thông tin truyền đạt cho nhau phải dựa trên sự thật, không hư dối. Có những sự thật làm đau lòng, có thể gây nên khó chịu, nhưng mà nó cũng là một trong những yếu tố kích thích, giúp cho chúng ta vượt qua vấn đề và biết cách nắm bắt thời cơ đúng lúc để phát triển. Do vậy sự tín nhiệm, sự tin cậy chỉ có thể có, nếu hai bên làm ăn dựa trên nền tảng tin cậy, trung thực bằng chính các thông tin trung thực về các vấn đề được quan tâm. Riêng một số bí mật riêng của từng công ty, đặc thù, bí quyết riêng của từng ngành nghề, thì chúng ta phải “giữ như giữ con người của mình”. Nhưng những thông tin phổ thông, cần thiết để hiểu biết nhau trong làm ăn buôn bán thì nên thông tin dựa trên sự thật. Không nên tung tin giả, tạo nên một thị trường giả, để rồi sau đó chắc chắn hậu quả không chỉ mỗi bản thân mình mà còn cả xã hội phải gánh chịu. Ở đây, tôi đang nói vấn đề việc kinh doanh có lương tâm, những nhà buôn có khí chất, biết nghĩ đến xã hội để cùng tồn tại với nhau. Nói theo ngôn ngữ hiện đại là “win-win” - hai bên đều thắng; chứ không phải chỉ mình đắc lợi mà bên còn lại thì không.

Thứ tư: “Đó là các hành vi đem đến hạnh phúc.”

Và thứ tư, điều quan trọng hơn nữa, đó chính là kinh doanh để làm gì? Dĩ nhiên, yêu cầu trước mắt là sự tồn tại của bản thân, của gia đình, lớn hơn thì là cộng đồng của mình. Vậy thì để có thể tồn tại, phát

triển, chúng ta phải có trách nhiệm rất lớn đối với cộng đồng. Cộng đồng nhỏ nhất chính là gia đình của mình, lớn hơn là đồng nghiệp, lớn hơn nữa có thể là giới cùng làm ăn với nhau. Và một cộng đồng luôn luôn không thể không có, chính là cộng đồng chúng ta đang sinh sống, làm ăn. Với những nhà chính trị Tây phương, người ta dựa vào các chính sách để làm quân bình xã hội, bằng cách người nào làm ra nhiều tiền thì sẽ phải đóng thuế nhiều hoặc là phải làm nhiều từ thiện để được giảm trừ hoặc miễn thuế. Những cái đó là biện pháp quản lý.

Còn đối với mỗi nhà buôn, mỗi thương nhân, mỗi doanh nhân, thì những cái đó phải xuất phát từ lương tâm của chúng ta. Cái mà đức Phật gọi là “lương tâm nghề nghiệp”, “lương tâm chức nghiệp”, nếu không có thì không thể trở thành Chánh mạng được. Ở đây là phải quan tâm đến cộng đồng, phải chia sẻ lợi ích, lợi lộc của mình cho xã hội. Mình chỉ giữ cái vừa đủ để sử dụng, còn lại phải cống hiến cho xã hội, chia sẻ cho những hoàn cảnh khó và tạo điều kiện cho xã hội phát triển. Đó mới thực là vẹn toàn cho cả hai bên - ngành làm ăn của mình và toàn thể xã hội.

Có thể nói, về chủ đề kinh doanh và đạo Phật, đây là một số quan điểm chính thống mà tôi rút ra từ lời dạy của đức Phật. Xin được chia sẻ với tất cả quý vị!

Thiền trà Kosala, Sài Gòn, 2020